

a folyamat rövid bibliográfiai leírásokat és rendelési rekordokat hoz létre minden címhez. Ezek az adatok „rendelés alatt” vagy éppen „függőben” státussal jelennek meg, ha az adott könyv esetleg már megtalálható a katalógusban.

A következő lépés a „de-duplikálás”. Az III rendszer megjeleníti a képernyőn az online katalógusba töltött rekordokat, megadva az újonnan bekerült bibliográfiai és rendelési rekordok számait; ezek segítségével le lehet hívni az így bekerült tételeket. A „függőben” címeket kiválogatva, az online katalógusban különböző keresési stratégiákat használva meg lehet állapítani, hogy az adott cím valóban duplum-e. Ha az, akkor a rendelés „visszavonva” státust kap, és nem jelenik meg az online katalógusban. Ha azonban kiderül, hogy az adott cím nem igazán duplum, akkor a státusa „rendelés alatt”-á változik, s automatikusan készül róla rendelési rekord is.

A „de-duplikálás” után a jóváhagyott címeket viszszaadja az YBP-hez elektronikus rendelésként, BISAC fájl formátumban. A könyvtárellátó, bár eddig is használták az adatbázisát, csak ekkor érzékeli a kiválasztott címeket mint rendeléseket, s miután megkapják a BISAC rendelést tartalmazó e-mailt, visszaigazolásként szintén e-mailt küldenek a könyvtárnak. Ezzel a rendelés le is zárult, most már csak meg kell várni a könyveket, hogy érkeztenek lehessen őket.

Amikor az YBP elküldi a könyveket a könyvtárnak, egyidejűleg a PromptCatnek is küld egy elektronikus értesítést. A PromptCat ezeket a megrendelt címeket lekéri a WorldCat adatbázisból, és el-

küldi az új bibliográfiai rekordok gyártásához szükséges adatokat tartalmazó fájlt a KSU-nak. Az érkeztető könyvtáros letölti a fájlt a PromptCatról; ezzel a rövid bibliográfiai leírás felülíródik, s létrejön a bibliográfiai és a példányrekord, valamint elkészül az elektronikus számlázás is. Egy könyvtáros átnézi a PromptCatról letöltött adatokat, s összeveti az YBP-től érkezett papírszámla számlaszámával, tételeivel és összegével. Az adatbázisba bekerül az érkeztetés dátuma, a példányra rákerül a vonalkódja, amit leolvasóval visznek be a rendszerbe, s ezek után már csak a gerincmatricát kell kinyomtatni és felragasztani. A munkafolyamat következő lépése az elektronikus számlák feldolgozása, átnézése.

Már akkor nyilvánvalóvá vált, hogy a költségek csökkenni fognak, amikor a könyvtár áttért az OCLC TechPro szolgáltatásáról a PromptCatre, s úgy döntöttek, hogy az ellenőrzést és kiegészítést (egyéni osztályozási jelzetek, tárgyszavak stb.) inkább saját munkaerővel végeztetik. Miután az első évben kiderült, hogy ez a módszer beválik, még több bibliográfiai rekordot kért a KSU a PromptCat-tól, így 1998-ról 2002-re a külső féllel végeztetett katalogizálás összegét 33 597 dollárral csökkentették, miközben átlagosan 2793 rekorddal többet kaptak évente, és a létszámot sem kellett bővíteni.

/MAURER, Margaret Beecher–HURST, Michele L.: Library-vendor collaboration for re-engineering workflow: the Kent State experience. = Library Collections, Acquisitions, & Technical Services, 27. köt. 2. sz. 2003. p. 155–164./

(Lepp Tünde)

Elektronikus információ és információs társadalom Észtországbán

Az információs és kommunikációs technológia (ICT) alkalmazásai egyedül nem vezethetnek figyelemre méltó eredményekhez, ha a korábbi társadalmi mechanizmusok megmaradnak. A siker csak radikális reformok útján lehetséges. Kelet-Európa nagyobbik részén a szovjet birodalom összeomlásával végrehajtott radikális reformok váltak meghatározóvá. A nyitottság a fejlődés kritikus tényezője. Sok Észtországról szóló jelentésben a nyitottságot (beleértve a nyitott piacokat) említik először.

Az észt tapasztalat

Az 1990-es évek elején, amikor Észtország kezdte kialakítani ICT-politikáját, a helyzetet az alábbiak jellemezték:

- az egész infrastruktúra elavult és alkalmatlan volt;
- az ICT felhasználók nem voltak hozzászokva a rendelkezésre álló kis mennyiségű adat szűréséhez vagy kiválogatásához;

- nem működtek a korábbi tevékenységek, szolgáltatások és a finanszírozás modelljei;
- viszonylag jó szinten voltak a közép- és a felsőfokú oktatás, valamint a tudományok (beleértve a számítástechnikai tudományokat);
- széles körű nyilvánosság mutatott érdeklődést, és volt felkészülve a változásokra;
- Finnország, a „jó szomszéd” kulturálisan és földrajzilag közel van Észtországhoz.

Az 1990-es évek végére a legnagyobb változás az oktatási szférában következett be. A Tiger Leap (Tigrisugrás) program keretében az összes általános és középiskolát ellátták számítógéppel (50 tanulóra jutott egy számítógép). Az iskolák nagy részének volt internet-hozzáférése. Ez a meglepően jól koordinált és finanszírozott program három év alatt valósult meg, célja a számítógépesítés és az infrastruktúra létrehozása volt, ugyanakkor az oktatás tartalmára viszonylag csekély hatást gyakorolt. A program mégis egyfajta katalizátorként működött a közsférában, ami azt juttatta kifejezésre, hogy „ha 10 éves gyerekek tudják használni a számítógépet, akkor mi sem lehetünk rosszabbak náluk”. A Tiger Leap mindennapos fogalomává vált. Az állami információs politika is hatékonynak bizonyult: 1992-ben létrehozták az Informatikai Tanácsot és az Informatikai Alapot, megszülettek az információs politikával kapcsolatos első dokumentumok. 1993-ban alakult meg a Kancellárián belül az Állami Információs Rendszer Osztály, és megkezdődtek az állami befektetések az információtechnológiába. Az 1990-es évek végére a beszédtema nem a támogatások vagy a számítógépes munkahelyek hiánya volt, hanem az adatbizisokkal, biztonsági szabványokkal, digitális aláírással stb. kapcsolatos jogi kérdések, és a munkaszervezésének átalakítási problémái.

Még fontosabb változások mentek végbe a közszektorban. 2003-ban minden olyan munkahelyet elláttak számítógéppel, amelynek szüksége volt rá. Az internetcsatlakozás vagy a telefonos adatátviteli kapcsolat alapkövetelménynek számít. Az állami ügynökségek 80%-ának és a helyi önkormányzatok felének van saját honlapja.

A magánszektorban más a helyzet. Mivel számos információs szolgáltatás hozzáférhető az interneten, az a nézet alakult ki, hogy „ha nem vagy megtalálható az interneten, akkor nem is létezel”. A legnagyobb cégek, és különösen a bankok szolgáltatásai elérik az EU-szabványt. Az otthoni számítógépek és a magán internet-hozzáférések száma nő a leggyorsabban. Ez utóbbi annak köszönhető,

hogy a szolgáltatók közötti verseny lenyomta az internetkapcsolat árát. A legnépszerűbbek a különböző kommunikációs szolgáltatások, beleértve az internetes bankot, amelyet az internetezők kétharmada használ.

Az állam által alapított és finanszírozott rendszerek is gyors ütemben fejlődtek. Az Oktatási Minisztérium által 1993-ban létrehozott Észt Oktatási és Kutatási Hálózat (EENet) adatkommunikációs szolgáltatásokkal látja el az oktatási, kutatási és kulturális intézményeket. Állami gerinchálózat köti össze a megyei központot és számos csomópontot.

Az ICT infrastruktúra fő részét azonban a magánszektor fejlesztette ki, pl. az AS Eesti Telefon (Észt Telefonszolgálat Rt. = ET). 2002. november végén fejeződött be az új országos adatkommunikációs gerinchálózat kiépítése, amely eléri a 160 Gbps-t. Az ET optikai szál as adatátviteli hálózata az összes megyei központot és a nagyobb városokat köti össze a topológia alapján.

A jövő

Az észt információs politika keretprogramja a következő négy évre az alábbi területekre koncentrál:

- a törvényhozás modernizálása,
- a magánszektor fejlesztéseinek segítése,
- az állam és állampolgárok közti kommunikáció fejlesztése,
- az informatikai társadalommal kapcsolatos problémák felismerése.

Ezt a keretprogramot évenként továbbfejlesztik. A kormány 2002/2003-ra az információs politika alkalmazására a következő prioritásokat határozta meg:

- a polgároknak, az üzleti szektornak és a közigazgatásnak nyújtott szolgáltatások fejlesztése, továbbá az e-kormányzati szolgáltatások területén az eEurope + Cselekvési Tervnek megfelelően;
- a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok számára az elektronikus szolgáltatások oktatásának és hozzáféréseinek fejlesztése;
- a digitális dokumentumkezelő és archiváló rendszer kidolgozása és bevezetése;
- az állami nyilvántartási rendszerek fejlesztése, beleértve az adatbázisok fenntartását biztosító rendszerek fejlesztését, és az információs rendszerek adatcserélő rétegeinek („X-road” projekt) bevezetését;

- az iskolák számítógéppel való ellátottságának javítása a végső cél – egy számítógép 20 diákra – eléréséhez;
- a „Tigris Egyetem” program indítása, amelynek célja, hogy támogassa az információs és kommunikációs technológia infrastruktúrája, az egyetemi ICT-szakemberek és a posztgraduális képzés infrastruktúrája fejlesztését.

A legfontosabb az „Észt kutatási és fejlesztési tevékenységek 2002–2006-ra: A tudásalapú Észtország” dokumentum, amely a közeljövőben hatással lesz a tudományra és a felsőoktatásra. Ez az egyetemi írás, amely az egész ICT-kontextusban említést tesz a kutatókönyvtárakról, az adatbázisokról és az e-folyóiratokról, ezek beszerzéséről.

Az adatbázisok használata

Az elektronikus adatbázisok beszerzését 1998-tól az Észt Könyvtári Hálózat (ELNET) konzorcium végzi, amelyet 1996-ban alapítottak az egységesített információs rendszer kidolgozására és a közös könyvtári katalógus kifejlesztésére. A konzorcium mint állami szervezet eléggé óvatossá tette az egyetemeket és különböző kormányzatokat, amelyek újra és újra az ELNET konzorcium használhatatlanságát bizonygatták. Ennek ellenére a különböző érdekcsoportok koordinálásában egy ilyen független szervezetnek is megvannak az érdemei. Ezen a téren az ELNET sikeresen végezte a feladatait.

2003-ban első alkalommal szerepelt az állami költségvetésben az ELNET konzorcium, hogy tudományos információkat, köztük elektronikus adatbázisokat vásároljon. A könyvtári költségvetések átcsoportosítása e közös beszerzésekre segített abban, hogy a valódi szükségletekre felhívják a figyelmet.

A legnagyobb észt könyvtárak az online adatbázisok tendenciáit 1998-ban kezdték meg. Az internetkapcsolat még lassú volt abban az időben, de megfelelően stabil ahhoz, hogy az online információt megkedveljék a kevésbé használatos CD-ROM adatbázisokkal szemben. Az EBSCO-adatbázisok felhasználói statisztikái az elektronikus folyóiratok növekvő használatát mutatják. 1999-ben 40 876 cikket töltöttek le/nyomtatott ki; 2000-ben 101 319-et, és 2001-ben 128 226-ot. Ebben a tekintetben Észtországot Finnországhoz lehet hasonlítani, ahol az EBSCO-adatbázisok használatát hasonló arányú növekedés jellemzi.

2003-tól az EBSCO-adatbázis gyakorlatilag bárhol elérhető Észtországban, és kis fenntartással el lehet mondani, hogy kialakult az elektronikus információ használatának szokása. További növekedés az adatbázisok használatában a felhasználók képzésével érhető el.

Az EBSCO-adatbázist a Nyílt Társadalom Intézet (OSI) támogatásával szerezték be négy éven keresztül több átmeneti országban is, ezért jó alapot kínál az általános folyamatok jellemzésére.

1. táblázat

Az EBSCO-adatbázisok használata néhány közép-kelet-európai országban (1999. október–2002. május)

Országok	Bejelent. kezesek száma	Keresések száma	Letöltött/nyomtatott cikkek száma
Bulgária	22 959	148 487	113 072
Cseh Köztársaság	52 002	316 990	176 773
Lengyelország	100 710	539 804	549 730
Észtország	56 829	371 188	308 170
Lettország	14 229	88 802	74 860
Litvánia	49 735	295 601	261 312
Szlovénia	29 001	144 901	88 522
Horvátország	18 991	104 223	109 518
Oroszország	70 040	403 511	311 276
Ukrajna	9 267	42 147	32 060

Összefoglalás

Az elmúlt évtized legtöbb észt kormánya támogatta az információs technológia fejlesztését, de egyetlen közömbös kijelentés elég a visszalépéshez. Az Észtországról festett kép az információs technológia sikeres alkalmazásáról csak egy mítosz, és a „magas szintű” Észtország is csak viszonylagos. Mégis, összehasonlítva a korábbi keleti blokk országaival, itt a fejlődés gyorsabb volt. Ahhoz, hogy az Európával és Amerikával összevethető hatékonyságot és szintet meg lehessen őrizni, még sok a tennivaló: több hangsúlyt kell fektetni a tartalmak fejlesztésére, az oktatásra és képzésre, a munka kulturális szintjének emelésére, a meglévő erőforrások hatékonyabb használatára és a törvényhozás korszerűsítésére.

/LIIVARNÄGI, Toomas–LEPIK, Aira: Electronic information and information society in Estonia. = Informum 2003. június 30., Prága. <http://www.inforum.cz/inforum2003/english/>

(Birkás Bence)